

PROTOKÓŁ
posiedzenia Polsko-Litewskiej Dwustronnej Komisji Ekspertów
do badania problemów nauczania historii i geografii
(Wilno – 19-22 maja 2008 r.)

Na podstawie artykułu 15 Programu współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwem Oświaty i Nauki Republiki Litwy w dniach 19-22 maja 2008 r. w Wilnie odbyło się posiedzenie Polsko-Litewskiej Dwustronnej Komisji Ekspertów do badania problemów nauczania historii i geografii.

W spotkaniu udział wzięli:

ze strony polskiej:

1. prof. dr hab. Adam Suchoński – przewodniczący strony polskiej
2. prof. dr hab. Mieczysław Jackiewicz
3. prof. dr hab. Bohdan Łukaszewicz
4. dr Mariusz Kowalski
5. mgr Tadeusz Baryła
6. Małgorzata Skórka – sekretarz strony polskiej

ze strony litewskiej:

1. dr Rimantas Miknys – przewodniczący strony litewskiej
2. prof. dr Algirdas Jurgis Stanaitis
3. doc. dr Algis Kasperavičius
4. dr Elmantas Meilus
5. Rimantas Jokimaitis – sekretarz strony litewskiej

Spotkanie przebiegało według następującego porządku:

19 maja 2008 r.

Przyjazd członków polskiej strony Komisji do Wilna.
Kolacja powitalna.

20 maja 2008 r.

1. Otwarcie obrad.
2. Referat na temat kultury pogranicza.
3. Referat na temat zapomnianej historii obydwu krajów.
4. Analiza treści litewskich podręczników historii.
5. Wnioski bieżące.
6. Analiza polskich podręczników historii.
7. Wnioski bieżące.

Ad.1

Członków Polsko-Litewskiej Dwustronnej Komisji do badania problemów nauczania historii i geografii powitał przewodniczący strony litewskiej, **Pan dr Rimantas Miknys**. Z zadowoleniem powitał nowych członków Komisji, następnie przedstawił porządek spotkania. Ponadto, wyraził przekonanie, że uwagi wyrażone w trakcie obrad będą stanowiły cenny wkład w doskonalenie treści podręczników szkolnych. Wspomniał również, że Strona Litewska dokonuje zmian w programie nauczania historii, którego istotą jest wprowadzenie rozdziału poświęconego historii sąsiadów Litwy do treści kształcenia na poziomie klasy szóstej. Następnie poprosił o otwarcie obrad przewodniczącego strony polskiej, **Pana prof. Adama Suchońskiego**.

W swoim wystąpieniu, Pan Profesor, cytując Adama Mickiewicza, „*Tak długo trwa naród, póty przeszłość nieustannie styka się z rzeczywistością*”, podkreślił, iż istotą spotkań Komisji jest prowadzenie sporu merytorycznego, a celem jest wskazywanie różnic oraz, co jest szczególnie istotne, tworzenie płaszczyzn dla wypracowywania wspólnego punktu widzenia. Otwierając posiedzenie, Pan Profesor życzył jego uczestnikom owocnych obrad.

Ad.2

Zaproszony do udziału w spotkaniu gość, **Pan mgr Tadeusz Baryła**, zaprezentował członkom Komisji referat na temat kultury pogranicza, który stanowi załącznik do niniejszego protokołu.

Na zakończenie wystąpienia, autor sformułował myśl, iż wspólne dziedzictwo powinno być znakiem własnym regionu pogranicza, czego żywym dowodem jest Wilno. Stąd potrzeba zwrócenia się do ośrodków badawczych mogących pełnić rolę metropolitalną w tym obszarze.

Wystąpienia spotkało się z dużym zainteresowaniem i wywołało ożywioną dyskusję.

Pan dr Miknys wskazał, że problemy poruszone w ww. referacie stanowią istotny element prac Komisji.

Pan prof. Jackiewicz zwrócił uwagę na potrzebę rozwinięcia tego tematu, poprzez poznanie stanowiska strony litewskiej w tej kwestii.

Referat na ten temat, przygotowany przez stronę litewską, jest oczekiwany na przyszłorocznym spotkaniu Komisji.

Pan prof. Suchoński, wyrażając zadowolenie dla trafnego wyboru osoby prelegenta, zaproponował, aby Pan T. Baryła podał sugestie dotyczące treści, które powinny znaleźć się w podręcznikach polskich i litewskich i poddanie pod rozważenie na kolejnym spotkaniu Komisji. Ponadto nawiązał do myśli UE o wydaniu wspólnego podręcznika historii narodów europejskich. Wskazał, iż zarówno Polska jak i Litwa nie potrafią zadbać o wspólne interesy na forum Europy.

Powinniśmy zatroszczyć się o to, aby młodzież litewska i polska znalazła w podręcznikach historii nazwiska ludzi z tego regionu Europy, którzy mieli sprecyzowaną koncepcję wspólnej Europy już w XIX wieku.

Może to być również przyczynkiem do powołania zespołu badawczego celem realizacji powyższego zamysłu.

Ad. 3

Kolejny prelegent, **Pan dr. Alfredas Bumblauskas**, przedstawił referat na temat zapomnianej historii obydwu krajów. Poruszył kwestie dochodzenia do prawdy o okolicznościach powstania Konstytucji 3 Maja, o trzech koncepcjach nt. okoliczności upadku Litwy, europeizacji Litwy, (pełny tekst wystąpienia w załączeniu).

W komentarzu do wystąpienia dr. A Bumblauskasa, Pan prof. A. Suchoński podkreślił, iż z uwagi na szczególnie ciekawe i rzeczowe przemyślenia, jego treść winna być upowszechniona na szerszym niż Komisja forum. Pan Prof. Jackiewicz zauważył, że taki punkt widzenia stanowi przełomowy moment w sposobie myślenia strony polskiej i litewskiej na temat wspólnej historii. Pan dr Mariusz Kowalski wspomniał w tym kontekście, o potrzebie propagowania idei wielonarodowości.

Prof. Adam Suchoński, kontynuując tę myśl, zaznaczył, że podpisana w Wiedniu w 1993 roku, deklaracja nt. sposobu popularyzacji wiedzy historycznej, m. in. poprzez tworzenie wspólnych podręczników, winna być jednym z wyznaczników prac obecnej Komisji.

Spójność i konsekwencja poczynań polityków w przełożeniu na działania praktyczne może być osiągnięta dzięki zmianie świadomości społeczeństwa – m. in. dzięki przekazywaniu w podręcznikach odpowiednich treści uczniom i nauczycielom.

Ad. 4 i 5

W związku z nieobecnością Pana dr Aleksandra Srebrakowskiego, treść przygotowanej przez niego opinii na temat podręcznika do klasy 11 zaprezentował Pan prof. Jackiewicz., (treść w załączeniu do niniejszego protokołu).

Strona litewska stwierdziła, że tego typu recenzje, zawierające zdania krytyczne, stanowią istotny przyczynek do ulepszania treści podręczników. Ponadto, rekomendacje w niej zawarte winny być przekazane do wiadomości wydawcom i autorom.

Następnie Pan prof. Jackiewicz przedstawił swoją opinię na temat treści podręczników historii dla klasy 7, 8, 9 i 10, (szczegółowe uwagi stanowią załącznik do niniejszego protokołu).

Wniosek recenzenta o więcej konsekwencji i precyzji w przedstawianiu stosunków polsko-litewskich, spotkał się z zapewnieniem ze strony litewskiej, że uwagi o tym, aby nie traktować tematyki wąsko, nacjonalistycznie będą przekazane autorom pod rozwagę.

Ogólna opinia na temat treści omawianych podręczników litewski wskazuje na widoczny postęp w ich doskonaleniu.

Kolejnym prelegentem ze strony polskiej był **Pan prof. Bohdan Łukaszewicz**, który przedstawił swoje spostrzeżenia dotyczące treści podręcznika historii dla klasy piątej, (wystąpienie w załączeniu).

Wniosek: należy pisać o związkach przyczynowych. Taka precyzja jest wymagana od autorów podręczników, a jeśli istnieją kontrowersje w jakichś kwestiach, to należy o nich mówić – na tym polega współczesna edukacja historyczna.

Podsumowanie wystąpień polskich recenzentów:

- prace komisji przynoszą oczekiwane efekty,
- jest widoczny postęp w interpretacji stosunków międzypaństwowych, polsko-litewskich,
- nadal istnieje problem interpretacji stosunków narodowościowych; brak jest dostatecznego obiektywizmu w kwestii mniejszości narodowych,
- dalszemu doskonaleniu powinna podlegać ikonografia, choć postęp jest tu znaczący.

Powyższe uwagi potwierdzają zasadność kontynuowania działania Komisji. Postęp w doskonaleniu podręczników litewskich, zwłaszcza w przypadku wątku polskiego, jest bardzo wyraźny. Dlatego zdaniem strony polskiej czas najwyższy, aby rozpocząć prace nad stworzeniem podręcznika polsko-litewskiego, który stanowiłby dla nauczycieli i uczniów materiał uzupełniający dotyczący wspólnej historii obu państw i narodów. Aby podręcznik był obiektywny i pełny pod względem merytorycznym, niezbędna jest współpraca specjalistów w dziedzinie geografii.

Powyższe przedsięwzięcie może być sfinansowane przez UE. Dyskusja nad tą propozycją przewidziana jest w ostatnim dniu pracy Komisji.

Ad. 6 i 7

W tej części spotkania przewodnictwo przejął Pan dr Rimantas Miknys.

Zaprezentowane przez **Pana dr Elmantasa Meilusa** opinie dotyczyły podręczników historii do I klasy gimnazjum (wyd. Żak), I i II klasy gimnazjum (WSiP) oraz atlasu historycznego (WSiP), (pełna opinia stanowi załącznik do protokołu).

Strona polska uznała zasadność wielu krytycznych uwag recenzenta. Podziękowano autorowi opinii za cenne, rzeczowe uwagi, które będą przekazane autorom podręczników i wydawcom.

Strona polska dodała, że MEN ze swojej strony powinno zwrócić uwagę swoim recenzentom, aby nie dopuszczali do zamieszczania tego typu błędnych informacji w podręcznikach zatwierdzanych do użytku szkolnego przez ministerstwo. Być może istnieje potrzeba weryfikacji rzetelności recenzentów. Zwłaszcza, że uchybienia dotyczą nie tylko treści merytorycznych, ale również elementów obudowy dydaktycznej.

Spostrzeżenia końcowe:

Po stronie litewskiej zauważalny jest bardzo duży postęp w realizacji zaleceń komisji.

Z przykrością zauważa się, że w równym stopniu taki proces nie następuje po stronie polskiej. Dotyczy to zwłaszcza terminologii – wskazuje się na nieuzasadnione używanie w polskich podręcznikach historii, w sposób wymienny określenia *Rzeczpospolita* i *Polska* w oderwaniu od kontekstu historycznego.

21 maja 2008 r.

1. Analiza polskich podręczników historii - c.d.
2. Wnioski bieżące.
3. Analiza polskich podręczników geografii i atlasów geograficznych.
4. Wnioski bieżące.
5. Analiza litewskich podręczników geografii.
6. Wnioski bieżące.
7. „Koncepcja wspólnej dwujęzycznej publikacji podsumowującej dotychczasową działalność Polsko-Litewskiej Komisji ds. Podręczników Historii i Geografii”.
8. Dyskusja nad wnioskami z przebiegu spotkania.
9. Wycieczka do Trok.

Ad. 1 i 2

W kolejnym dniu spotkania prace Komisji rozpoczęła prezentacja opinii **Pana doc. dr Algisa Kasperavičiusa** na temat polskich podręczników historii: dla 2 klasy gimnazjum (WSiP – 2002), dla 3 klasy gimnazjum z tekstami źródłowymi (Wyd. Żak – 2006) oraz atlasu geograficznego (WSiP), (pełny tekst recenzji załączono do niniejszego protokołu).

Recenzent wskazał na podanie w omawianych podręcznikach niedostatecznych informacji na temat rozprzestrzeniania się powstania listopadowego na tereny Litwy, na pomyłki w danych zawartych w tabeli dot. czasu trwania reżimu autorytarnego w Litwie i Rumunii oraz błędnie oznaczone obszary opanowane przez oddziały powstańcze powstania styczniowego. Opiniowany atlas geograficzny, nie zawiera istotnych niedociągnięć.

W komentarzu do wyżej zaprezentowanej opinii, Pan prof. A Suchoński stwierdził, że nie można nazywać podręcznikiem publikację, która zawiera gotowe oceny wydarzeń historycznych. Jednocześnie zaznaczył, że w ocenie podręczników szkolnych należy zwracać uwagę nie tylko na treści merytoryczne ale również na podejście dydaktyczne. Podręcznik powinien pokazywać różnorodność interpretacji wydarzeń historycznych nie zaś podawać gotową ocenę wydarzeń i osób. Uczeń powinien być świadom istnienia kontrowersji, które podlegają polemice.

Dokonując oceny podręcznika historii dla klasy 2 gimnazjum - wyd. WSiP, (tekst recenzji stanowi załącznik protokołu), dr Rimantas Miknys stwierdził, że autor pominął w nim informację o losach byłych ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego po III Rozbiorze Rzeczypospolitej, mówiąc o Kongresie Wiedeńskim uwzględnił tylko losy Polski, podobnie opisał powstanie listopadowe i styczniowe.

Podsumowując swoje wystąpienie, Pan dr Rimantas Miknys podkreślił, że przedstawiając dzieje Litwy należy zacząć od Konstytucji 3 Maja i „Zaręczenia Obojga Narodów”, żeby sukcesywnie podawać informacje na temat obecności Litwy w Europie XIX-ej. Wyjaśnienia wymaga określenie „kresy” w odniesieniu do terenów Litwy.

Prof. M. Jackiewicz stwierdził, że nie istnieje pojęcie kresów w odniesieniu do Litwy, a jedynie Wielkie Księstwo Litewskie.

W tym miejscu Pan prof. A. Suchoński zaakcentował, że element obudowy dydaktycznej, zwłaszcza ikonograficznej oraz mapy, są niezmiernie istotne w procesie dydaktycznym. Niestety, nadal w polskich i litewskich podręcznikach są błędnie opisywane dzieła malarskie, które stanowią artystyczną interpretację wydarzeń historycznych (przykładem jest często zamieszczany w podręcznikach obraz „Proklamacja cesarstwa” oraz alegoria I rozbioru Polski). Należy tego typu materiał zaopatrywać odpowiednim komentarzem, by nie wprowadzać ucznia w błąd.

Ad. 3 i 4

Tej części spotkania przewodniczył Pan Prof. A. Suchoński, który zaprosił Pana **prof. dr Algirdasa Jurgisa Stanaitisa** do przedstawienia opinii na temat polskich podręczników geografii oraz atlasów geograficznych, (pełna treść recenzji w załączeniu).

Według opinii Pana Profesora Stanaitisa, omawiane podręczniki (wyd. Operon) stanowią dobre źródło wiedzy. W rozdziale poświęconym sąsiadom Polski, autorzy podają w podobny sposób ogólne informacje o wszystkich państwach sąsiadujących z Polską. Ogólnie można stwierdzić, że podręcznik jest bogaty nie tylko w informacje teoretyczne ale również w liczne mapy i ilustracje, które w istotny sposób wspomagają naukę.

W atlasie geograficznym przeznaczonym dla uczniów gimnazjum, autorzy podają informacje o Litwie, uzupełniają je bardzo dobrze dobranymi zdjęciami. Recenzent zwrócił uwagę na brak litewskiej transkrypcji nazw miejscowości oraz innych obiektów np. hydrograficznych.

Powyższa uwaga dotyczy również atlasu dla liceum.

Reasumując, należy stwierdzić, że omawiane podręczniki są dość dokładne w treści.

W odniesieniu do atlasów – zamieszczone w nich nazwy powinny być dwujęzyczne.

Z wnioskiem dot. potrzeby umieszczania w atlasach nazw dwujęzycznych zgodzili się obaj Panowie Przewodniczący.

Ad. 5 i 6

Dr Mariusz Kowalski przedstawił opinię na temat czterech podręczników geografii dla klas: 8, 9, 10 (pełna treść w załączeniu).

Główna krytyczna uwaga recenzenta dotyczyła jakości tłumaczenia podręcznika. Uwagi dotyczą terminologii geograficznej oraz stylu języka, które utrudniają uczniowi zrozumienie treści.

Kolejna uwaga dotyczyła niewłaściwej informacji na temat parków narodowych na terenie Polski (autor ograniczył się do podania tylko jednej nazwy) oraz niewłaściwie przedstawienie polskiego rolnictwa. Zauważono braki dotyczące nazw polskich na Litwie oraz pewne niedociągnięcia w tłumaczeniu na język polski nazw geograficznych w innych częściach Europy.

Wnioski recenzenta: poziom merytoryczny słabszy niż poprzednio ocenianych publikacji; w niewielkim stopniu poprawiła się jakość tłumaczenia; poprawiła się prezentacja roli Polaków na Litwie; nadal widoczne są pewne niedociągnięcia kartograficzne; stereotypowe podejście do prezentacji polskiej gospodarki.

Uwaga: Pana prof. M. Jackiewicz, postuluje, aby zaproponować wydawcy dokonywanie weryfikacji tekstu podręczników przez Polaków, w celu uzyskania poprawności merytorycznej i językowej.

Ad.7

W tym punkcie spotkania Pan Prof. Adam Suchoński przedstawił zebrany koncepcję wspólnej dwujęzycznej publikacji podsumowującej dotychczasową pracę Komisji, (pełny tekst wystąpienia stanowi załącznik do niniejszego protokołu).

Podana została propozycja tytułu publikacji oraz ogólny zamysł dotyczący jej treści – historia prac Komisji, zamieszczenie materiałów przez nią wypracowanych a ponadto rozdział poświęcony stosunkom polsko-litewskim.

Pod rozprawę i dyskusję poddane zostały następujące propozycje:

1. Wypowiedź na temat celowości wydania wspólnej publikacji Komisji.
2. Opracowanie wspólnego polsko-litewskiego podręcznika – na podstawie Karty Wiedeńskiej z 1993 roku zobowiązania podpisanego przez Premiera RP oraz ze względu na fakt, iż tego typu inicjatywy pomagają w procesie integracji europejskiej.
3. Z uwagi na poszerzanie się zakresu działań Komisji, istnieje potrzeba zwiększenia jej składu o jedną osobę z każdej ze stron. Powinny to być osoby kompetentne i chętne do współpracy. Decyzja musi być jednoczesna z obu stron.
4. Analiza treści podręczników historii i geografii będzie kontynuowana.
5. Autorom i wydawcom trzeba wskazywać te tematy, które powinny znaleźć się w podręcznikach ze względu na zachodzące w Europie zmiany. Istotnym jest, aby obraz Polaka i Litwina był prezentowany we właściwym, aktualnym świetle.
6. Proponowanym miejscem kolejnego spotkania jest Olsztyn.

Uzasadnienie:

Zaczyna coraz prężniej działać Olsztynie Centrum Badań Wschodnich;

W tym mieście odbywać się będzie Powszechny Zjazd Historyków Polski ;

Spotkanie odbyłoby się w przeddzień 600 rocznicy bitwy pod Grunwaldem;

Byłaby okazja do złożenia wizyty w Uniwersytecie, który szczyci się bardzo nowoczesną biblioteką, centrum naukowym i konferencyjnym;

Proponowane miejsce obrad - Ośrodek Badan Naukowych.

Ad. 8

Po zapoznaniu się z wszystkimi propozycjami Przewodniczącego, Komisja podjęła dyskusję.

W jej wyniku Komisja przedstawiła poniższe wnioski:

1. Jednogłośnie zaaprobowano propozycję wydania wspólnej publikacji.

Strona polska uzyskała już aprobatę ministerstwa.

Komisja będzie czekać na podobne zapewnienie ze strony litewskiej.

2. Komisja ustaliła, że prace związane z przygotowaniem publikacji koordynować będą współprzewodniczący Komisji.
3. Komisja wyraziła jednogłośnie zgodę, aby po uzyskaniu akceptacji obu ministerstw, rozpocząć wstępne prace nad koncepcją takiego podręcznika.

W ramach tych przygotowań, każda ze stron przygotowuje na kolejne spotkanie propozycje realizacji powyższego zamysłu.

4. Kolejne spotkanie Komisji będzie również poświęcone analizie treści podręczników historii i geografii. W tym celu obie strony prześlą ekspertom wybrane podręczniki celem dokonania ich oceny.
5. Komisja akceptuje postulat poszerzenia jej składu. W tym celu sekretarz strony litewskiej podejmie starania w celu uzyskania akceptacji ministerstwa. Strona polska taką akceptację uzyskała. Z uwagi na konieczność utrzymania równowagi w składzie komisji, ostateczna decyzja o zwiększeniu liczby członków do sześciu po każdej ze stron uzależniona jest od decyzji litewskiego ministerstwa..
6. Istnieje potrzeba informowania wydawców i autorów o nowej tematyce, której włączenie do treści podręczników będzie stanowić zapewnienie przedstawiania obrazu Polski i Litwy we właściwym aktualnym świetle.
7. W związku z potrzebą włączenia nowej tematyki do prac komisji, poproszono Panów: dr Rimantasa Miknysa i dr Mariusza Kowalskiego, o przygotowanie na następne spotkanie referatów na temat problematyki narodowościowej Wileńszczyzny, oraz Pana prof. Adama Suchońskiego – na temat nowych wątków historycznych, które powinny znaleźć się w podręcznikach szkolnych.
8. Proponowane miejsce i czas kolejnego spotkania, aprobowane przez wszystkich członków komisji: Olsztyn, 19-22 maja 2009 roku.

Członkowie Komisji z obu stron wyrażają szczególne uznanie dla Sekretarzy ze strony polskiej i litewskiej za wielki wkład pracy w przygotowanie i sprawne przeprowadzenie obrad.

Ad. 9

Po południu uczestnicy spotkania zwiedzili zamek na wyspie w Trokach.

22 maja 2008 r.

1. Formułowanie treści protokołu posiedzenia Polsko-Litewskiej Dwustronnej Komisji Ekspertów do badania problemów nauczania historii i geografii.
2. Uzgodnienie i podpisanie protokołu.

Na tym protokół zakończono i podpisano

Ze strony polskiej

Ze strony litewskiej

.....
prof. dr hab. Adam Suchoński

.....
dr Rimantas Miknys

Wilno, 22 maja 2008 r.